

Ånnsjöns fågelstation 2005

Lake Annsjon Bird Observatory, Annual report 2005

Myrinventering - Ringmärkning - Fågelrutor
Jaktfalk - Kungsörn

Pärugglan - en riktig doldis

Pärugglan är den talrikaste uggan i länet. Samtidigt är den sannolikt den minst sedda - om man inte har turen att stöta på en häckande fågel som tittar ut ur en holk eller ett spillkråkehål ser man den nästan aldrig. De här bilderna är från det par som häckade i en holk efter vägen mellan Handöl och Enafors. Honan ruvar ensam de 3-8 äggen och hanen förser henne och ungarna med mat. Först sedan ungarna blivit ungefär tre veckor hjälper även honan till med matanskaffningen. Ungen på bilden nedan är cirka fyra veckor gammal och färdig att flyga ut. Ungarna har normalt full flygförmåga redan när de lämnar boet. Pärugglan lever nomadiskt över hela Skandinavien och vi har ringmärkningsfynd från både Finland och Norge av ugglor som märkts i Jämtland.

Honorna är mer rörliga än hanarna och det är ovanligt att en hona häckar i samma bohål mer än en gång. Hanarna däremot kan stanna kvar i samma revir under flera år,

Tengmalm's owl is the most numerous owl of the county, but maybe the one least seen. Its strictly nocturnal habits make hard to discover unless you find a nest. These pictures are from a pair breeding in a nestbox near Handöl.

Jordugglan visar sig mer än gärna

En långvingad, ljusbrun uggle som med vinglig flykt rör sig över hyggen eller odlad mark under ljusa sommarkvällar är oftast en jorduggla. Någon gång kan det vara en hornuggla. Gärna slår den till på någon upphöjd position och spanar en stund. Lätet beskrevs i fågelböcker från förr som ljudet från ett på avstånd stänkande ånglok. Snart vet ingen hur ett ånglok låter. Lätet kommer vanligen uppifrån, för till skillnad från andra ugglor spelar jordugglan flygande högt uppe i luften över sitt revir. Boet läggs på marken (också det ovanligt bland ugglor) på en myr eller ett hygge. Bilden upptill till vänster och de två bilderna nertill är från samma uggle och tagen på vägen mellan Handöl och Storulvån. Ugglan långt upp till höger är från Stekenjokk och visar hur vit undersidan ser ut när solen skiner och den snötäckta marken reflekterar ljuset underifrån. Ugglan till höger, slutligen är från området mellan Kall och Alsen. Alla bilder är tagna 2005.

In contrast to the Tengmalm's owl the Short-eared owl is easy to see and to a great extent day-active. 2005 was a very good year for Short-eared Owls.

Hornuggla *Asio otus*

2005 - Ugglornas år

Utan tvekan utser vi 2005 till ugglornas år. Det är mycket länge sedan det var så gott om ugglor i Jämtland i allmänhet och i Ånnsjöområdet. Som alltid finns en koppling till gnagarförekomsten som detta år kulminderade. Samtidigt som gnagartoppen inträffar är också gnagarkraschen nära och så var det också detta år. Vad som skiljer 2005 från de flesta andra toppår var att kraschen kom sent under året. Fortfarande under högsommar och eftersommar var det ställvis gott om gnagare. Det vanliga mönstret är att kraschen inträffar under senvåren eller början av sommaren. Kraschen kommer snabbt - kanske går det från matöverskott till akut matbrist på några veckor. Detta får givetvis konsekvenser för ugglehäckningarna och samtidigt som häckningarna är många blir dödligheten är ofta står under kulminationsåret - i synnerhet om kraschen inträffar redan under senvåren. Tack vare att kraschen kom sent under 2005 lyckades många ugglor med häckningarna och hann få ut sina ungar. Vad som händer sedan är förstås svårare att säga. Sannolikt är dödligheten hög bland ungfåglarna under hösten, men de har också inbyggd en inbyggd flyttningsdrift som gör att de kan fly fältet och uppsöka områden med bättre födotillgång.

I Västjämtland var det framförallt gott om jordugglor och hornugglor. Särskilt jorduggleförekomsten var slående god. Under de 17 år som myrinventeringen pågått har jorduggla observerats under sammanlagt fyra år, 1994, 2001, 2002 och 2005. I år sågs 4 individer vilket är lika mycket som setts tillsammans under de övriga åren. Ett bofynd gjordes också på en av myrarna runt Ånnsjön. Två par hornugglor häckade i Handöl och bilden ovan är på en av de vuxna fåglarna som fastnade i ett av våra fångstnät en tidig morgon.

Även pärluggla häckade strax utanför samhället i en holk.

Alla ugglor svarar dock inte lika bra på gnagarförekomsten. Hökugglan var exempelvis inte särskilt vanlig runt Ånnsjön denna sommar. Däremot var den mycket talrik i norra Jämtland.

Sambandet mellan ugglor och gnagarförekomsten är med andra ord inte helt enkelt och det är flera faktorer som spelar in. Exempelvis frågar man sig hur plötsligt massor av ugglor kan dyka upp efter att ha varit helt frånvarande under flera år. Någonstans måste de komma ifrån och hur rekryteringen sker är inte alltid uppenbart.

Summary: This year was a very good year for owls, thanks to lots of rodents, but the rodent populations crashed in the end of the summer - as expected. Especially Long-eared and Short-eared owls bred with several pairs in the Annsjon area.

Fåglar i Jämtland-Härjedalen 1/06

Ges ut av Jämtlands läns Ornitologiska Förening. Detta nummer av FiJH är ett specialnummer om Ånnsjöns fågelstations verksamhet under 2005, sammanställt av Thomas Holmberg.

Medlemmar erhåller tidskriften utan extra kostnad. Prenumerationsavgiften för icke medlemmar är 120kr/år. Tidskriften utkommer med fyra nummer/år. ISSN 0282-4760.

Jämtlands läns Ornitologiska Förening (JORF)

Länsförening för fågelskydd, fågelforskning och fågelskådande. Medlemsavgift 2006 120 kr (ungdom under 15 år 60 kr och familjemedlemmar 20 kr). Postgiro 860309-4. Ordförande Lars Arvidsson, larsarvid@hotmail.com. Föreningens adress: c/o Märta Bohman, S. Mjällevändan 3, 83254 Frösön.

Hemsida: <http://www.jorf.se>

Ånnsjöns Fågelstation (ÅF)

Forskningsstation för fågelforskning och miljöövervakning i Jämtlandsfjällen. Postadress juni-augusti, Handöl 1155, 83015 Duved, 0647-72210. Ägs och drivs av Föreningen Ånnsjöns Fågelstation i samarbete med JORF. Ordförande Thomas Holmberg, Rödön 1824, 83591 Krokom, 063-34240, info@annsjon.com Postgiro 854551-9. Medlemsavgift 2006: 100 kr.

Verksamhetsansvariga: Thomas Holmberg adress mm, se ovan, och Peter Carlsson pec@home.se

Vill du delta i forskningsverksamheten, se omslagets tredje sida. Hemsida: www.annsjon.com

Sveriges Ornitologiska Förening (SOF)

Riksförening för fågelskydd och fågelskådande. Adress Ekshagsvägen 3, 10405 Stockholm, tel 08-6122530. Föreningen ger ut publikationerna Vår Fågelvärld, Ornis Svecica, Fågelvännen och Fågelårsboken. Hemsida: www.sofnet.org

Fåglar i Jämtland-Härjedalen nr 3/2005 Innehåll

2005 - ugglornas år	1
Mera ugglor	2
Ånnsjöns fågelstation 2004 - en sammanfattning	4
Vädret 2004	6
Fågelholksprojektet	6
Fågelholkar i Strömsund, <i>Nils Sjöberg</i>	7
Projekt Jaktfalk Jämtlands län 2004, <i>Ulla Falkdalen</i>	8
Kungsörn och jaktfalk i Härjedalen, <i>Bengt Warensjö</i>	9
Myrinventeringen 2004	10
Ringmärkta fåglar 2004	13
Bättre en fågel i handen än	14
En blåhakes förvandling	15
Sjöinventeringen	16
Ånnsjöns fågelstation - allmän information	omslag 3
Tack!	omslag 3
Preliminärt program 2006	omslag 4

Ringmärkningen 2006

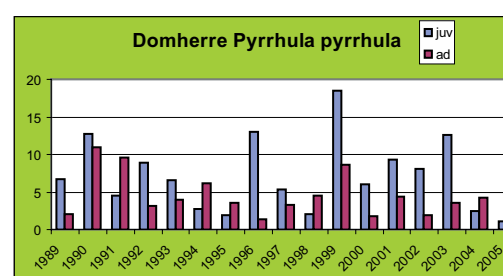
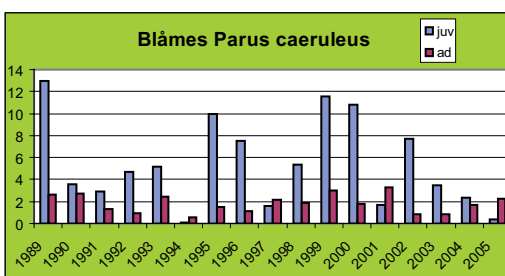
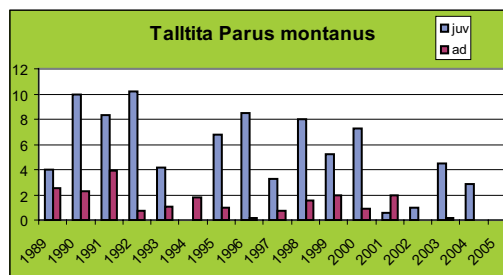
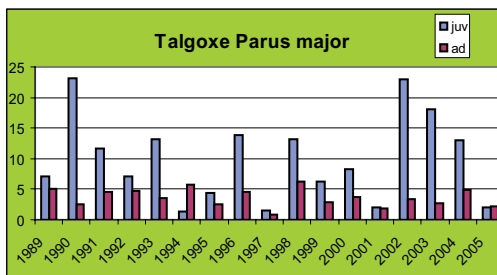
Den standardiserade ringmärkning har pågått sedan 1988, dvs så länge som fågelstationen funnits till. Första året bedrevs den enbart i Handölsdeltat, men redan året därpå utvidgades den till buskmarkerna längs Handölan i byn Handöl. Den märkning har efterhand kommit att bli dominerande. Förhållandena i deltat är oförutsägbara då vattenståndet skiftar kraftigt beroende på nederbörden och det kan vara omöjligt att bedriva märkning där ute flera veckor i sträck. Därmed är det också svårt att hålla märkning standardiserad. Med standardiserad menar vi att fångsten sker på vissa bestämda platser och att den pågår under samma period varje år. I Handöl har perioden varit slutet av juni till början av september, i deltat har vi börjat 14 dagar senare och slutat ungefär en vecka tidigare. Fångstinsatsen kan variera beroende på tillgång på personal och för att fångstsiffrorna ska vara jämförbara från år till år har vi räknat om dem till indexvärden, vilket i princip innebär att man korregerar fångstvärdena för variationer i fångstaktivitet. Förutsatt att variationerna i fångstaktivitet inte blir alltför stora ger det mer rättvisande siffror än fångstsiffror enbart. De allra senaste åren har vi utökat märkningsperioden i Handöl till att även omfatta juni för att kunna märka fler vuxna fåglar och få återfynd av fåglar märkta tidigare år. Om vad det kan ge står att läsa mer i slutet av denna artikel.

Stannfåglar

Man räknar med att ungefär 90 % av alla fåglar flyttar från landet under vintern. I det fjällnära området är siffran ännu högre. Av de småfåglar vi fångar regelmässigt är egentligen bara tre utpräglade stannfåglar - mesarna talgoxe, blåmes och talltita. Domherren är delvis stannfågel, men kan förflytta sig åtminstone ut till norska kusten. Det har vi ringmärkningsfynd som bevis på. Särskilt talltitan har de senaste åren visat en påtaglig negativ trend. Samma iakttagelse har gjorts på riksnivå. Även blåmes och talgoxe uppvisar låga siffror 2005, men talgoxen hade dessförinnan flera bra år på rad. Bilden är likartad för domherren.

Summary: The standardised mistnetting and ringing has continued since 1988. Among the few resident birds especially Willow Tit has showed a marked decrease. Also Blue Tit and Great Tit showed low figures this year, but with no negative long term trend.

Kortflyttare

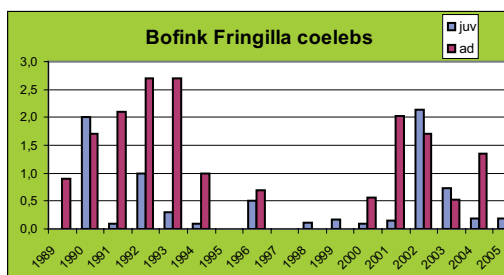
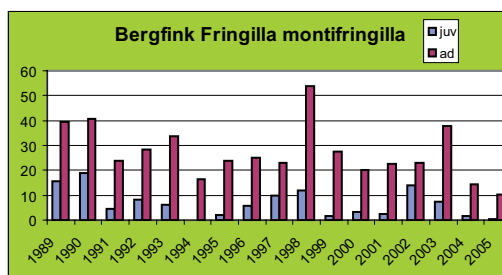
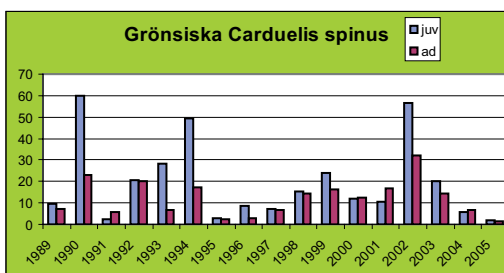
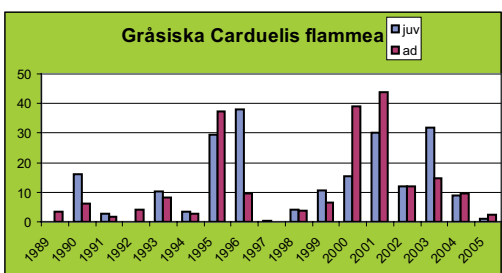
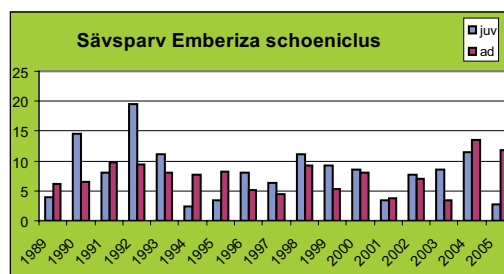
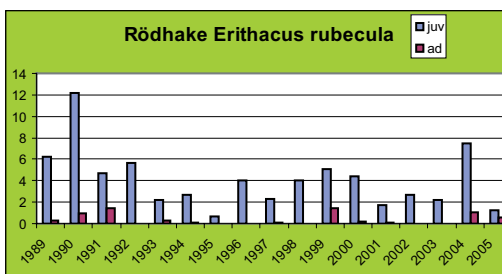
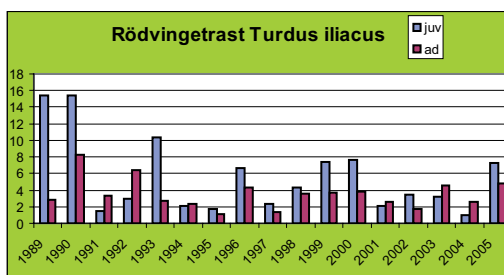
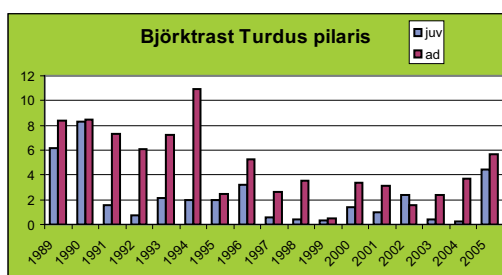
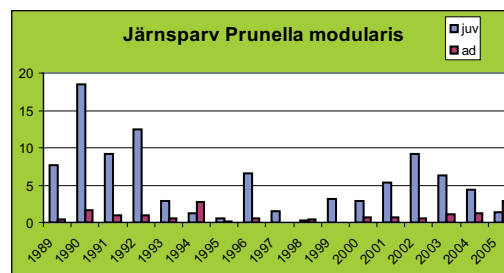
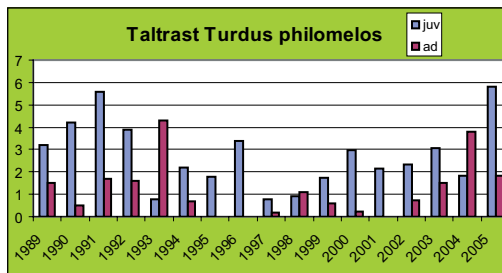
Med kortflyttare menas arter som övervintrar i Europa. De flesta kommer rätt tidigt på våren (i april) och har en blandad diet av frön, insekter och andra smådjur som de plockar på marken. Ingen art är enbart beroende av flygande insekter.

Förekomsten visar stora variationer och det finns ett generellt mönster med god förekomst i början av 1990-talet, en tydlig svacka kring mitten och slutet av decenniet, följt av en tydlig uppgång i början av 2000-talet. Nu verkar pendeln svänga tillbaka igen för vissa arter, exvis järnsparv, rödhake, bofink och sävsparv. Grönsiska och gråsiska visar både stora variationer i förekomst, till stor del oberoende av varann och av andra arter. De har en mer specialiserad frödiet och synes vara mer beroende av en värdväxt (gran respektive björk). Både grönsiska och gråsiska visade rik-
tigabottennoteringarun-

der 2006 efter flera bra år. Även bergfinken har haft en svag förekomst under året. Sett i ett längre perspektiv har den dock haft en påtagligt stabil förekomst och verkar inte vara lika fluktuerande som den ofta beskrivs.

Taltrast och björktrast är några av de få arter som visat en positiv utveckling under 2005. Även rödvingetrasten visar viss ökningstendens. För taltrasten har utvecklingen varit tydligt positiv under flera år och den hör till de arter som visat den tydligaste utvecklingstrenden. Orsaken är inte uppenbar, men man kan förmoda att tidig snösmältning som vi haft under senare år gynnar tidiga flyttfåglar som letar föda på barmark.

Summary: Short distant migrants show a varying picture. Several species like Chaffinch, Song Thrush and Dunnock had some very good years around 1990, then decreased during many years but now have increased again, but not to the same levels as before. Both Siskin and Redpoll show great variations without any evident pattern, but Brambling is rather stable.

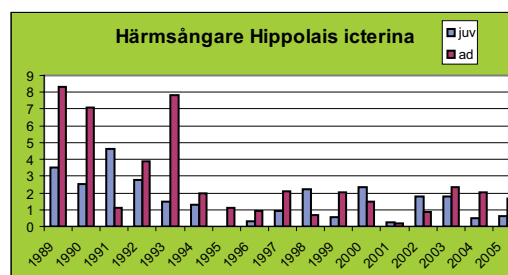
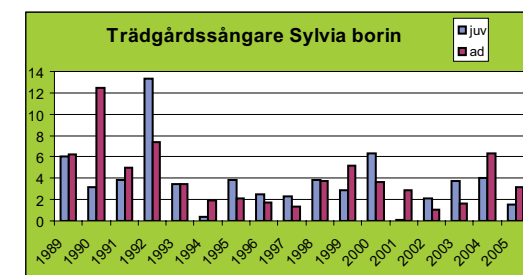
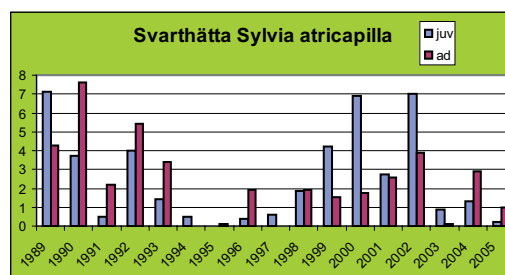
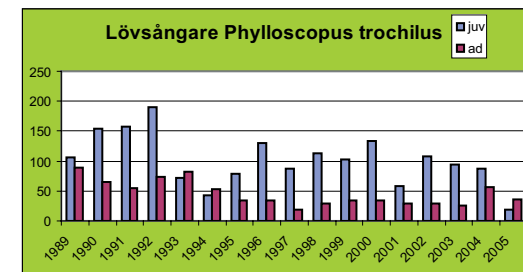
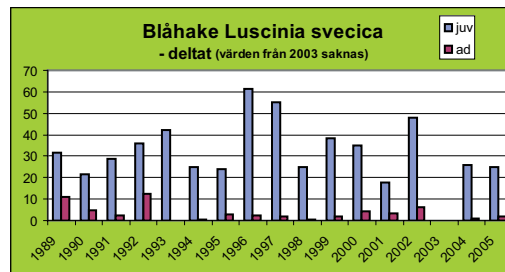
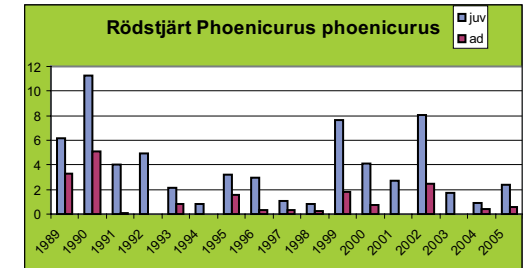
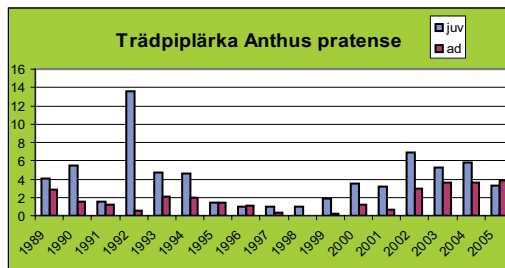
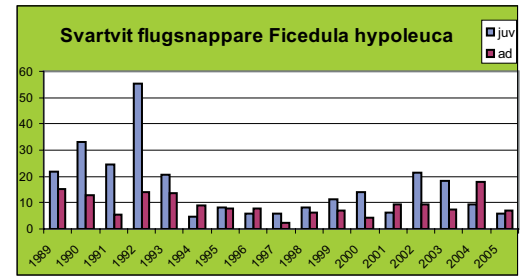
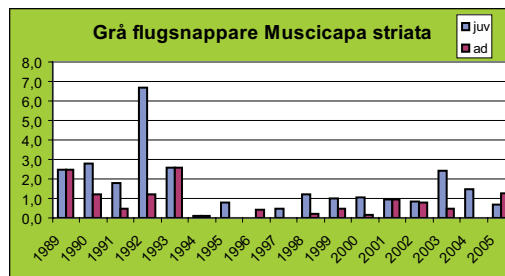

Tropikflyttare

Tropikflyttarna livnär sig till stor del på flygande insekter. Därmed är de extremt väderkänsliga och i en fjällnära miljö som Ånnsjön lever de ett farligt, hazardbetonat liv. Om förhållandena är gynnsamma finns ett överflöd av mat och häckningsframgången kan vara stor. Vid kyla, blåst och snöfall - inte ovanligt juniväder vid Ånnsjön - kan häckningen misslyckas fullständigt. Fluktuationerna är inte oväntat stora och här finns ett tydligt generellt mönster, liknande det hos kortflyttarna, med god förekomst i början av 1990-talet, tydlig svacka i mitten och slutet och ny uppgång i början av 2000-talet. Arter som trädgårdssångare och härmsångare har dock aldrig riktigt hämtat sig från nedgången. Lövsångaren skiljer sig genom påtaglig stabilitet, även om förekomsten just i år var påfallande svag. Blåhaken är också en stabil art, vilket är att vänta då den i de fjällnära områden har kärnan av sin utbredning och måste alltså evolutionärt vara väl anpassad till de villkor som råder här.

Ljuspunkterna just i år är svåra att hitta. Nästan alla arter visar fallande tendens. Endast rödstjärt och, när det gäller ungfågelförekomstengrå flugsnappare, visar en positiv utveckling.

Summary: Tropical migrants show great fluctuations. They are usually dependent on flying insects, which can be abundant or almost lacking depending on the weather. This year June was at time very cold, and many species show low figures this year. Even the very stable Willow Warbler had a weak season.

Nätfångst under försommaren

Under 2005 utvidgades den standardiserade märkningen till att omfatta dels ett större geografiskt område (totalt cirka 40 hektar), dels en tidigare start. Fångststart redan i slutet av maj mot tidigare slutet av juni. Avsikten var att fånga fler adulta (vuxna) fåglar för att kunna göra uppskattningar av den häckande populationens storlek och mellanårsförändringar i populationssammansättningen. För att kunna göra dessa beräkningar krävs flera års materialsamlade och eningående och tidskrävande analys. Målsättningen med det första året har varit att testa om det är möjligt att samla in ett material som kommer att gå att analysera. 2005 blev ett av de absolut sämsta åren någonsin fångstmässigt. Orsaken är dels en svag reproduktion 2004, dels en mycket sen snösmältning och ett kyligt väder med temperaturer kring noll under äggläggningsperioden i juni 2005. Tidigare erfarenheter har visat att sådana här situationer inte är extrema, men de leder till stora populationssvängningar i det här området. Testsituationen var alltså inte särskilt gynnsam, men å andra sidan ändå rätt utslagsgivande – det kan inte bli mycket sämre!

Vi måste också ta med i beräkningen att det är känsligare ur störningssynpunkt att fånga fåglar under den tidiga häckningssäsongen. För att störa så lite som möjligt sprider vi näten mer och kortar själva fångsttiden till max sex timmar. Dessutom bedriver vi fångst i samma område högst var fjärde

dag. Sammantaget innebär det här att samma individ bara kommer att fångas någon enstaka gång under häckningssäsongen. Erfarenheten har också lärt oss att de lokala fåglarna snart lär sig undvika näten. Databasen från årets märkningar är ännu inte helt analyserad och de nu redovisade siffrorna är preliminära och kommer att ändras, men det handlar om små ändringar utan praktisk betydelse. De kritiska måtten är antalet kontroller av tidigare märkta fåglar samma år och antalet kontroller av fåglar märkta tidigare år. Den första siffran behövs för en analys enligt fångst-återfångst-metodik. Den andra siffran är grunden för analyser av förändringar mellan åren. Materialet för de 6 arter där vi fångat flest adulta fåglar visas i tabellerna nedan.

Flertalet kontroller av adulta fåglar är gällande fåglar som märkts samma år men i ett antal fall (tredje kolumnen) gäller det fåglar märkta något tidigare år. För åtminstone tre arter, lövsångare, sävsparv och svartvit flugsnappare syns förutsättningarna vara goda för en närmare analys av år till år förändringar. Sävsparven är enligt dessa siffror den mest hemortstrogna arten. Av nyfångade fåglar på försommaren utgörs mer än 20% av fåglar märkta i samma område under tidigare år. Flugsnapparmaterialet utgörs delvis av holkmärkningar och –kontroller. Fler arter kan bli aktuella om vi kan samla in ett större material.

Art	Nymärkn ad	kontroller ad	individer märkta tidigare år
Lövsångare P trochilus	231	143	35
Sävsparv E schoeniclus	66	77	19
Bergfink F montifringilla	67	28	1
Svartvit flugsn. F hypoleuca	50	43	13
Björktrast T pilaris	45	4	2
Rödvingetrast T iliacus	33	9	2

Tabell 1. Fångstsiffror för adulta fåglar i Handöl under juni och juli 2005. Det här kan man utläsa: Av lövsångare fångades och nymärktes 231 individer. Dessa 231 individer återfångades vid sammanlagt 143 tillfällen (vissa individer flera gånger, andra aldrig). Dessutom fångades 35 individer som redan var ringmärkta redan vid första fångsttillfället. De var alla märkta i Handöl under ett tidigare år. Vissa artskillnader kan utläsas. Exempelvis så nymärker vi ungefär lika många bergfinkar som sävsparvar. Men det stor skillnad i frekvensen kontroller. Vi gör mer än en kontroll per individ av sävsparv, medan antalet kontroller av bergfinkar ligger under 50%. Det kan tolkas som att bergfinkarna antingen är mer rörliga eller mer svårångade och att det i praktiken finns fler bergfinkar än sävsparvar i området även om fångstsiffrorna i sig skulle tala för att det finns ungefär lika många. Skillnaden i återfångster från tidigare år är ännu mer markerad. Sävsparvar är påtagligt hemortstrogna och återfångas i stor utsträckning under kommande år. Det motsatta gäller för bergfink som bara i undantagsfall återvänder till samma område under flera år.

Summary: This year mistnetting started already in the end of May in order to catch more adult birds to collect more information about population size and number of birds returning between years. Both Willow Warbler and Reed Bunting give a high return frequency between years, while Bramblings do not.

Kvadratrutan

- ett nytt projekt för att kartlägga var fåglarna finns

De fågelinventeringsprojekt vi hittills bedrivit har nästan helt varit inriktade på att mäta variationer i fågelförekomsten från år till år. Vi har därför valt bestämda områden som vi besöker varje år. De säger lite eller inget alls om fåglarnas totala utbredning och vi vet inte heller om de områden där vi räknar fåglar är representativa för hela området kring Ånnsjön.

För att öka kunskaperna om fåglarnas utbredning har vi startat projektet Kvadratrutan. För desomkännertill det nationella atlasprojektet som genomfördes för cirka 25 år sedan kan man likna kvadratrutan vid ett atlasprojekt i miniatyr.

Kvadratrutorna som ska inventeras är en kvadratkilometer stora och ska inventeras vid ett tillfälle under fåglarnas häckningstid (slutet av maj-mitten av juli). Nästa år väljs nya rutor och varje ruta ska bara inventeras en gång under projektiden.

En trevande start gjordes redan 2004, men under 2005 har projektet kommit igång på allvar och nu har sammanlagt 30 rutor inventerats. Det kan låta mycket men man behöver inventera minst ett hundratal rutor innan man kan börja dra några slutsatser. Det är också viktigt att sprida ut rutorna så att de täcker alla typer av miljöer och inte bara de som ligger nära väg eller verkar intressanta ur fågelsynpunkt. Därför kommer vi att prioritera vissa rutor efter ett geometriskt system.

Artrikedomen i de olika rutorna är förstas oerhört varierande beroende på var de ligger. Hittills har artantalet varierat mellan 3 och 29. Minsta antalet arter fanns - inte oväntat - i en högfjällsruta (nära toppen av Storsnasen) och högst antal vid Klocka.

I förlängningen kan den här inventeringen också användas för att göra uppskattningar av totalantalet av åtminstone vissa arter. Rutorna är så pass små att för många större arter kan man inte vänta sig att hitta mer än ett revir per ruta. Andelen rutor där man finner arten ger då ett direkt mått på den absoluta tätheten. Det förutsätter givetvis också att man kan uppskattainventeringseffektiviteten, dvs hur stor sannolikheten är att man vid inventeringen påträffar en art som faktiskt häckar där.

Observerade arter - rangordnade efter antal rutor

Lövsångare <i>Phylloscopus trochilus</i>	29	Skata <i>Pica pica</i>	3
Bergfink <i>Fringilla montifringilla</i>	25	Storspov <i>Numenius arquata</i>	3
Ångspiålrka <i>Anthus pratense</i>	20	Sädesårla <i>Motacilla alba</i>	3
Rödvingetrast <i>Turdus iliacus</i>	19	Tofsvipa <i>Vanellus vanellus</i>	3
Björktrast <i>Turdus pilaris</i>	18	Gräsand <i>Anas platyrhynchos</i>	2
Ljungpipare <i>Pluvialis apricaria</i>	17	Backsvala <i>Riparia riparia</i>	2
Gök <i>Cuculus canorus</i>	16	Fjällripa <i>Lagopus mutus</i>	2
Fiskmås <i>Larus canus</i>	15	Grå flugsnappare <i>Muscicapa striata</i>	2
Kråka <i>Corvus corone</i>	14	Jorduggla <i>Asio flammeus</i>	2
Svartvit flugsn. <i>Ficedula hypoleuca</i>	11	Knipa <i>Bucephala clangula</i>	2
Rödstjart <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	10	Kricka <i>Anas crecca</i>	2
Stenskvätta <i>Oenanthe oenanthe</i>	10	Kärnsnäppa <i>Calidris alpina</i>	2
Talltita <i>Parus montanus</i>	10	Silvertärna <i>Sterna paradisea</i>	2
Taltrast <i>Turdus philomelos</i>	10	Smålom <i>Gavia stellata</i>	2
Dalripa <i>Lagopus lagopus</i>	9	Strömstare <i>Cinclus cinclus</i>	2
Järnsparv <i>Prunella modularis</i>	9	Tretåig hackspett <i>Picoides tridactylus</i>	2
Småspov <i>Numenius phaeopus</i>	9	Bläsand <i>Anas penelope</i>	1
Korp <i>Corvus corax</i>	8	Brushane <i>Philomachus pugnax</i>	1
Kungsfågel <i>Regulus regulus</i>	8	Buskskvätta <i>Saxicola rubetra</i>	1
Rödhake <i>Erithacus rubecula</i>	8	Fjällabb <i>Stercorarius longicaudus</i>	1
Sävsparv <i>Emberiza schoeniclus</i>	8	Häger <i>Ardea cinerea</i>	1
Talgoxe <i>Parus major</i>	8	Jaktfalk <i>Falco rusticolus</i>	1
Gluttsnäppa <i>Tringa nebularia</i>	7	Järpe <i>Tetrastes bonasia</i>	1
Rödbena <i>Tringa totanus</i>	7	Korsnäbb sp <i>Loxia sp</i>	1
Trädiplärka <i>Antus trivialis</i>	7	Mindre korsnäbb <i>Loxia curvirostra</i>	1
Bofink <i>Fringilla coelebs</i>	6	Ringtrast <i>Turdus torquatus</i>	1
Drillsnäppa <i>Actitis hypoleuca</i>	6	Skrattmås <i>Larus ridibundus</i>	1
Grönsiska <i>Carduelis spinus</i>	6	Smaln. simsnäppa <i>Phalaropus lobatus</i>	1
Enkelbeckasin <i>Gallinago gallinago</i>	6	Snöspurv <i>Plectrophenax nivalis</i>	1
Blåhake <i>Luscinia svecica</i>	5	Stare <i>Sturnus vulgaris</i>	1
Gråsiska <i>Carduelis flammea</i>	5	Större hackspett <i>Dendrocopos major</i>	1
Domherre <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	5	Större korsnäbb <i>Loxia pytyosittacus</i>	1
Gulårla <i>Motacilla flava</i>	5	Hökuggla <i>Surnia ulula</i>	1
Grönben <i>Tringa glareola</i>	4	Svärta <i>Melanitta fusca</i>	1
Lavskrika <i>Perisoreus infaustus</i>	4	Svartsnäppa <i>Tringa erythropus</i>	1
Morkulla <i>Scolopax rusticola</i>	4	Trädgårdssångare <i>Sylvia borin</i>	1
Stenfalk <i>Falco columbarius</i>	4	Tornfalk <i>Falco tinnunculus</i>	1
Grönfink <i>Carduelis chloris</i>	3	Trana <i>Grus grus</i>	1
Koltrast <i>Turdus merula</i>	3	Vigg <i>Aythya fuligula</i>	1

Inventerade rutor t.o.m. 2005

7020	1318	7024	1332	7008	1332
7023	1325	7018	1334	7024	1316
7021	1328	7016	1336	7028	1312
7020	1329	7018	1330	7014	1330
7025	1334	7010	1326	7012	1328
7018	1331	7008	1328	7032	1316
7024	1324	7024	1328	7030	1314
7016	1332	7008	1324	7016	1316
7016	1328	7012	1336	7020	1320
7020	1328	7012	1312		
7017	1332	7016	1324		

Du kan också hjälpa till!

Det här är en enkel inventering för alla som känner igen de normalt förekommande fåglarna till utseende och läte. Passa gärna på att inventera en eller flera rutor om du kommer att vistas i Jämtlands-fjällen under tiden slutet av maj till mitten av juli. Det gäller även dig som vistas i annat område än Ännsjön. Det är värdefullt att få referensmaterial även från andra områden. Då är det dock viktigt att du väljer en prioriterad ruta. Se nedan!

Praktiskt tillvägagångssätt

Starta inventeringen från valfritt ställe på rutans yttre begränsning. Använd karta och kompass och ev GPS för att lokalisera dig. Genomkorsa rutan så fullständigt som möjligt under 1,5 – 3 timmar. För rutor på kalvfjäll kan 1,5-2 timmar räcka, men i skogsterräng skall man ägna 2-3 timmar för att genomsöka rutan ordentligt. Mer än tre timmar och aldrig mindre än två ska man alltså lägga ner på inventeringen (med avdrag för pauser) i trädbevuxen terräng. I svårforcerad terräng på kalvfjället kan man också behöva ägna upp till tre timmar för att inventera en ruta. Du väljer själv hur du vill gå, men det är viktigt att alla vegetationstyper (barrskog, lövskog, sumpskog, bäckravin, sjökant, myr etc) besöks. Du kan inventera när som helst under dagtid. Inventering som måste avbrytas, exvis pga regn, kan slutföras vid ett senare tillfälle.

Notera från början varje fågelobservation med art, antal och häckningskriterium (se nedan). Så snart 5 individer av någon art noteras behöver den arten inte noteras fortsättningsvis. Det innebär att man slipper hålla ordning på alla lövsångare, ängsoplärkor, bergfinkar eller andra vanliga arter utan kan koncentrera sig på att hitta nya arter. Häckningskriteriet kan dock behöva ändras under inventeringens gång eftersom högsta kriteriet är det som gäller.

Var noga med att bara notera arter som observeras i rutan. Vissa arter som gök kan höras långt och i fjällterräng ser man långt, men det är bara sådant som observeras i rutan som skall noteras i protokollet.

Häckningskriterier

För varje art skall noteras ett högsta häckningskriterium för att man ska kunna bedöma hur troligt det är att arten häckar i rutan. Tänk särskilt på att skilja ut de med kriterium 1, dvs en observation utan några häckningsindicer, i synnerhet när det är uppenbart att arten inte kan häcka i rutan, exvis en korpobservation i en fjällruta utan tillstymmelse till träd eller klippbran t. Häckningskriterierna är följande:

1. Arten observerad under häckningstiden. Lägsta kriteriet. Används då inget annat starkare indicium föreligger. Är man osäker om det är inom eller utom häckningstiden så registrera arten hellre än att utelämna den. Registrering skall ske även om häckningsbiotop saknas i närheten samt även om lokalen ligger utanför artens kända utbredningsområde.
2. Arten observerad under häckningstid i möjlig häckningsbiotop.
3. Tydliga spårtecken på att arten förekommer i området: t ex: tjäder eller orrspilning, fotspår av trana, typiska hackmärken av tretåig hackspett, arttypisk fjäder
4. Sjungande hane observerad, andra häcknings- eller revirläten hörda eller annat motsvarande beteende iakttaget under häckningstid.
5. Ett par (hane och hona) observerat i lämplig häckningsbiotop under häckningstid.
6. Parningsceremonier och –spel, inklusive parning.
7. Besök vid sannolik boplatz – exvis fåglar som visar intresse för en holk eller en klippfylla.
8. Ängsligt eller oroligt beteende eller varningsläte från gamla fåglar tydande på ägg eller ungar i närheten.
9. Bobyggnad eller transport av bomaterial
10. Avledningsbeteende eller fågel som spelar skadad.
11. Använt bo påträffat, förutsatt att boet går att identifiera till art – kan gå med exvis skata, taltrast och björktrast.
12. Nyligt flygga ungar.
13. Gammal fågel som flyger in eller ut från ett bo eller bohål under omständigheter som tyder på att det är bebott.
14. Gammal fågel som bär exkrementäck.
15. Gammal fågel med föda i näbben.
16. Äggskal påträffade.
17. Bo där fågel ses ruva. Viss försiktighet med exempelvis mäsar och tärnor som kan ligga på marken utan att de ruvar!
18. Ungar hörda från bo eller bohål – främst användbart för hålhäckare.
19. Ägg eller ungar iakttagna i bo.

Så här väljer man ruta

Inventeringsrutorna är identiska med rutorna som finns på vanliga terrängkartor och som kallas "Rikets nät". Se kartbilden intill. Linjerna som begränsar rutan har en sifferbeteckning, som man kan hitta på kartan eller i marginalen. Den ruta som är markerad med ett kryss har som nedre begränsning siffran 7020 (och övre 7021, en beteckning som dock inte syns på den här bilden). Begränsningen till höger (öster) utgörs av linjen 1330, som också syns markerad på kartbilden och till vänster (väster) 1329 (i det här fallet syns bara de två sista siffrorna på kartbilden). Varje ruta betecknas efter de två linjer som korsar varann i rutans nedre vänstra hörn. Den här rutan får alltså beteckningen 7020,1329.

Prioriterade rutor

För att få en jämn spridning på inventerade rutor har vi bestämt att prioritera vissa rutor.

1:a prioritet. Rutor vars två sista siffror är jämnt delbara med 4. Det gäller både den horisontella och vertikala linjen, som alltså bägge ska sluta med 00, 04, 08 etc. I fallet till höger slutar horisontallinjen med 20 vilket är jämnt delbart med 4 men vertikallinjen med 29 vilket inte är jämnt delbart med 4. Den är alltså inte prioriterad (vilket däremot rutan intill till vänster är, eftersom vertikallinjen där slutar med 28).

2:a prioritet. Rutor vars två sista siffror (både horisontal och vertikallinje) är jämnt delbara med två, men inte med fyra, dvs 02, 06, 10 ... etc

3:e prioritet. Om man har möjlighet att inventera fler rutor vid samma tillfälle, men inte hinner eller kan ta sig till annan prioriterad ruta kan man inventera en eller flera närliggande rutor till en som är prioriterad.

Myrinventering 2005

Myrinventeringen 2005 genomfördes traditionsenligt för sjuttonde gången. Dock blev två myrar, Visjömyren och Rektjärnfloarna, inte inventerade. Resultaten för dessa

myrar har extrapolerats från de fem senaste årens resultat och lagts till summan för de övriga för att möjliggöra årsvisa jämförelser. Flertalet arter är i det

långa loppet utpräglat stabila. Gluttsnäppa, grönbena och rödbena (bilderna till höger) hör till de mest stabila och samtidigt mest dominerande arterna på de flesta myrar. Storspoven (nedan) fortsätter att utvecklas positivt. På myrarna vid Ånn och Handöl är den lika vanlig som småspoven, men har under de år vi inventerat inte visat tendens att sprida sig utanför detta område. Brushane och småspov, framförallt den förstnämnda, visar även fortsättningsvis en vikande trend. Det är svårt att se lokala orsaker till detta då miljön på myrarna är utpräglat stabil och få miljöer berörs så lite av exploatering så länge de klarar sig från torvbryning. Mer troligt är att brushanens minskning har att göra med förhållanden utanför häckningsområdet, exempelvis i övervintringsområdet i Afrika. Den är under övervintringen ingen utpräglade våtmarksfågel utan förekommer ofta i ganska torra områden. Det ser vi också under flyttningen här. Inte minst runt Storsjön rastar den gärna på åkrar och fält. Även silvertärna visar en minskande tendens, om blivit alltmer tydlig. Den uteblev mycket oväntat nästan helt 2000, men kom sig sedan och det verkade vara en tillfällig

nedgång. Utveckling har emellertid visat att den aldrig riktigt återhämtat sig efter detta. Förklaringar saknas. Enkelbeckasinen som under flera år visade en gradvis

minskning (som den även gjort i södra Sverige) har kommit tillbaka bra och som helhet ser vi ingen påtaglig trend under de 17 årsominventeringarna pågått. Nyheterna är få och vi har ingen art hittills som nyetablerat sig på allvar under den här perioden. Vi

har sporadiska observationer av sädgås, svartsnäppa, sångsvan, sånglärka och dvärgsparv, men ingen av dem tycks ha fått ett fast fäste. Dvärgmåsen dök också upp helt plötsligt häromåret, men försvann sedan efterhand. Vi får se om den dyker upp igen. Expansionen i landet som helhet fortsätter, men med östlig dominans.

Summary

The mire census was carried through for the 17th time. Most wader species like Greenshank, Wood Sandpiper and Red-

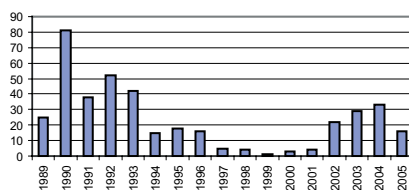
shank are stable. Curlew is increasing but the total population is low. Ruff and Whimbrel are

decreasing especially the former. We believe the reasons may be found in the wintering areas in Africa? Little Gull invaded the area a couple of years ago, but no pair bred this year. The species' overall expansion in Sweden continues though, so there are still chances it will come back

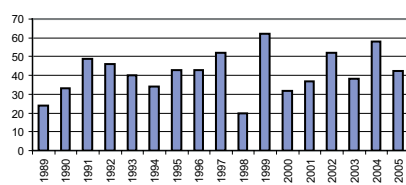

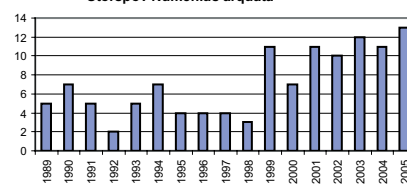
Tofsvipa *Vanelis vanelis*

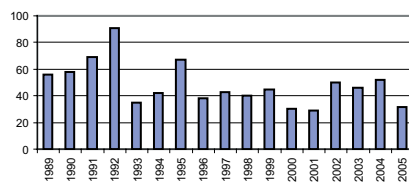
Ljungpipare *Pluvialis apricaria*

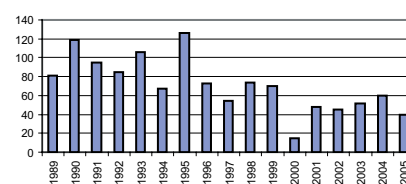
Storspov *Numenius arquata*

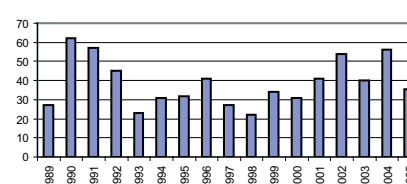
Småspov *Numenius phaeopus*

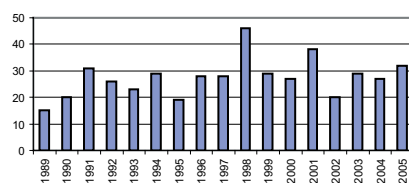
Brushane *Philomachus pugnax*

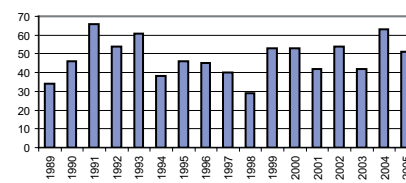
Enkelbeckasin *Gallinago gallinago*

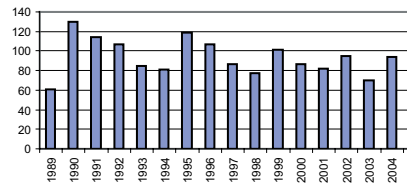
Gluttsnäppa *Tringa nebularia*

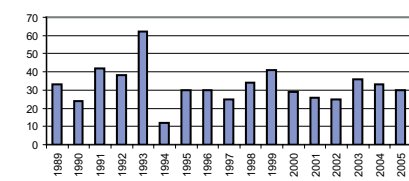
Grönbena *Tringa glareola*

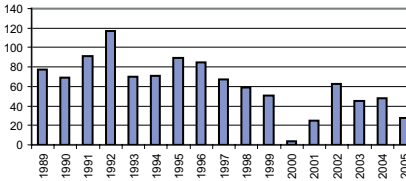
Rödbena *Tringa totanus*

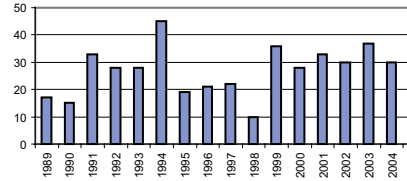
Smalnäbbad simsnäppa *Phalaropus lobatus*

Silvertärna *Sterna paradisea*

Kricka *Anas crecca*

Projekt Jaktfalk 2005

Ulla Falkdalen

Tecken på boplundring

Ungar som plötsligt försvinner på ett oförklarligt vis väcker ibland frågan om boplundring förekommer i svenska jaktfalkbon. Svaret brukar bli att boplundring inte är lika vanligt nu när falkenerarna föder upp egna falkar och den illegala verksamheten förflyttats österut. Men med vetskap om att det inte var så länge sedan som ett stort antal jaktfalkar med skandinaviskt ursprung beslagtogs av polis i en tysk falkeneraranläggning, så finns det all anledning att hålla ögonen öppna. Under 2005 kan vi ha haft två eller tre fall av misstänkt boplundring eller sabotage av häckning. I ett fall hade någon förberett genom plastsnittslar som visade vägen till boet och till en plats ovan boet, varifrån ungarna sannolikt kunde fiskas upp med håv. Ungarna var minst 4 veckor gamla då de försvann.

Årets resultat

Under 2005 års inventeringsarbete noterades jaktfalk inom 23 av 50 kända revir. De flesta fanns inom landskapet Jämtland. Totalt producerades 36 ungar på 14 lyckade häckningar i Jämtland-Härjedalen, vilket gav ett medeltal på 2,57 ungar per häckning. Resultatet per besatt revir var 1.57 ungar.

Satellitsändarstudien påbörjad

Specialstudierna av jaktfalk inför utbyggnad av en vindkraftanläggning om 12 turbiner i Oldfjällen har nu kommit igång. Studie med satellitsändare kommer att göras ytterligare ett år innan vindkraftanläggningen byggs och två år efter att anläggningen tagits i bruk. Detta var så vitt vi vet den första gången som jaktfalk blev märkt med satellitsändare i Europa. Det är väldigt lite som är känt om unga jaktfalkars beteenden efter att de lämnat boet, så våra resultat ger helt ny kunskap.

Under 2005 fick två jaktfalkungar ryggsäckar med satellitsändare. Honan förseddes med en solcellsdriven Argos/GPS-sändare, och hannen fick en batteridrivna Argos PTT-sändare den 26 juni, vilket var strax innan de blev flygga. Signalerna från sändarna visade att ungfågeln inte rörde sig mer än ca 500 meter från boet fram till 15 juli och fram till 11 augusti rörde de sig sannolikt inte längre bort ifrån boet än ca 5 km.

Honan drog norrut till Umeå

Den 17 augusti gav honan en positionsangivelse ca 80 km öster om boområdet kl 01:46 på natten. Nästa signal kom 19:10 på kvällen samma dag nästan vid Örnsköldsvik, en sträcka på 180 km under en dag! Detta visar den stora förflyttningspotentialen hos denna art. Efter en liten tur helt ned mot havet den 20 augusti, drog jaktfalkhonan vidare norrut till Umeå på kvällen. Där blev sändarfalken observerad av lokala ornitologer vid Röbbäcksslätten. Första observationen gjordes där den 22 augusti kl 18. (Emmanuel Naudot). Några personer lyckades också ta goda bilder av falken där antennen syns tydligt. Enligt bedömning av en observatör verkade inte falken vara störd av sändaren. (Per Wedholm). Den sista signalen från denna jaktfalk kom den 29 augusti kl 23:53 i utkanten av Umeå. Jaktfalkhonan observerades ännu en gång

En unik bild på en i Jämtland född jaktfalk på en strand på Sjaelland i Danmark i december 2005. A colour ringed Gyrfalcon from Jämtland observed in Denmark. Foto Anders Wiig Nielsen.

Artikelförfattaren radiomärker en jaktfalkunge. The author is radiotagging a young Gyrfalcon. Foto Torgeir Nygaard

Sändarfalk i Umeå. Radiotagged Gyrfalcon in Umeå. Foto Björn Malmhagen

vid Röbbäcksslätten morgonen den 2 september. Blå kom en rapport om att den slog en duva på morgonen (Stefan Dehlin) men sedan är det ovisst vad som hänt den. Det var gott väder i området, så anledningen till att det inte kom fler signaler från sändaren är knappast att det var dålig laddning. Kollision med trafik, högspänningsledningar eller byggnader är kanske mer sannolika orsaker. Enligt en lokal ornitolog finns det många luftledningar i området där jaktfalken vistades. Tekniskt fel på sändaren kan inte heller uteslutas. Sändarschemat övergick till 7-dagars intervall i månadsskiftet augusti – september och det var i den tidsperioden som signalerna upphörde.

Hannen flyttade till norska fjällen

Även hannen flyttade ovanligt tidigt hemifrån. Troligen berodde den tidiga flyttningen på att riptillgången var väldigt dålig i Jämtlandsfjällen under 2005. Hannen förflyttade sig snabbt till ett norskt fjällområde och höll till i Blåfjella-Skjækerfjella nationalpark augusti månad ut. Den sista positionen kom den 31 augusti. Vad som sedan hänt falken är

oklart. Det var väldigt dåligt med ripor i gränstrakterna mellan Jämtland och Nord-Trøndelag 2005, så svältdöd kan vara en möjlig orsak, men man kan inte heller utesluta batterisvikt eller annat tekniskt fel på sändaren. Olovlig avlivning eller oavsiktlig dödsskjutning under ripjakt kan inte heller uteslutas, då detta är ett område med intensiv ripjakt.

Jämtländsk jaktfalk i Danmark

Den 18 dec fotograferades en jaktfalk med röd färgring i Danmark. Falken befann sig på Tissø Enge, på västra Sjælland. Fotografen Anders Wig Nielsen sände bilder till mig. Efter konfererande med jaktfalkmärke i Norrbotten och Finland kunde vi med hjälp av uteslutningsmetoden konstatera att det måste vara den jaktfalkunge som 2003 försågs med färgringen F5 i reviret "Vile" i Jämtland. Det är ovanligt att en så pass "gammal" jaktfalk ses så långt söderut.

Det sågs en ungfågel med röd färgring redan hösten 2003 vid Nyord på Sjælland. Ringen kunde tyvärr inte avläsas den gången men det vore inte otroligt att det är samma fågel som nu har återvänt till Danmark.

Tack

Många varma tack till alla medarbetare och rapportörer; Bengt Warensjö, Alf Nordin, Lars Falkdalen Lindahl, Tomas Bergström, Torgeir Nygård, Benckt Aspmann, Anette Strand, Olof Johansson, Patrik Olofsson, Kenth Elofsson, Petter Andersson, Magnus Köpman och Jonas Salomonsson. Tack också till de som sänt bilder och rapporter om sändarfalken i Umeå; Emmanuel Naudot, Björn Malmhagen, Per Wedholm, Stefan Dehlin och Johan Ekenstedt, samt till Anders Wiig Nielsen som fotograferade och rapporterade den färgmärkta jaktfalken i Danmark.

Till sist ett stort tack till Alvins fond, Energimyndigheten och Länsstyrelsen i Jämtlands län som finansierat undersökningarna!

Projekt Kungsörn Jämtland - Härjedalen 2005

Tomas Bergström

Under häckningssäsongen 2005 kontrollerades 96 av 121 kända revir och av dessa var 48 besatta. Dessa besatta revir resulterade i 24 lyckade och 8 misslyckade/avbrutna häckningar med totalt 36 ungar inom Jämtlands län. I förhållande till 2004 är antalet kontrollerade revir och antalet par likvärdiga men antalet lyckade häckningar är färre. Antalet dubbelkullar var fler vilket ger en mindre differens i antalet ungar mellan åren. Dessutom konstaterades en trekull för första gången, dock var en unge död vid kontrollen (se härjedalsrapporten). Ringmärkningen har fungerat bra och 32 ungar märktes varav 28 med färgringar. Tre ungar har också försetts med satellitsändare. Detta har skett i samarbete med ett forskningsprojekt angående vindkraftverks påverkan på fåglar i fjällmiljö med hjälp forskare från NINA i Trondheim. (Norsk institutt for naturforskning). Ungfågeln har under hösten och vintern levererat positioner under sina rörelser. En av örnarna övervintrade i Härjedalen, en i Dalarna och en vid kusten söder om Gävle. Mer information kommer om detta senare.

Projektet har under året vid flera tillfällen fått ingripa mer eller mindre akut vid avverkningar i närheten av boplatser, tyvärr har även ett boträd avverkat och avverkningar har skett onödigt nära boplatser. För att förbättra situationen har en utbildningsdag genomförts med ett större skogsbolag men det kvarstår en hel del inom detta område. Till de mer tråkiga händelserna är att en person tagits på bar gärning vid illegal jakt med slagfällor där en kungsörn fastnat. Personen fälldes för grovt jaktbrott under februari 2006.

Liksom tidigare är kunskapen om kungsörnens förekomst i de östra delarna av Jämtland mycket bristfällig. Troligtvis finns ett flertal okända revir i dessa områden. Projektet har för avsikt att förbättra kunskaperna om artens utbredning inom dessa områden kommande år.

Tomas Bergström

tomas.b@globalnet.net

Tottebovägen 2
830 13 Åre
0647-522 05
070-532 0516

Kungsörn och jaktfalk i Härjedalen 2005.

Bengt Warensjö

Sedan 1984, under 22 år, har jag nu följt kungsörnens och jaktfalkens populationsutveckling i Härjedalen. Från början hade jag 16 kungsörnrevir och 9 jaktfalkrevir att inventera och övervaka. Min statistik över besatta och lyckade häckningar för båda arterna bygger alltså på en mycket lång kontinuitet och trots att jag numera har många fler revir än från början,

skulle troligen diagrammen inte se annorlunda ut.

Idag har kungskapen om antalet revir för kungsörnen mer än fördubblats. Nya jaktfalksrevir har också tillkommit men inte alls i den utsträckning som för kungsörnen. Jaktfalkens hemområde är ju den skandinaviska fjällkedjan och lämpliga boplatser tillsammans med födotillgång begränsar falkens utbredning på ett annat sätt.

2005 års inventering i Härjedalen omfattade 32 kungsörnsrevir av 34 kända. 12 jaktfalksrevir har kontrollerats.

Kungsörn.

Årets häckningsresultat blev att 11 par fick sammanlagt 18 ungar. Det kan jämföras med fjolårets 19 par och 25 ungar, som då var ett rekordår för kungsörnen i landskapet. Dubbelkullarna var i år dock många varför ungproduktionen ändå kunde anses som hyfsad. Hela 7 revir lyckades få ut 2 ungar var. I ett av dessa fanns t.o.m. 3 ungar i flera veckors tid innan en av ungarna blev utmobbad och hamnade i en grenklyka nedanför boet och omkom. Fyra par misslyckades i sin häckning. Det finns par som i 3 till 5 år i följd har haft framgång.

Det kan tyda på lång erfarenhet hos dom fåglarna och naturligtvis revir, där bytestillgången är optimal. Inom samebyarnas s.k. åretruntmarker blev resultatet bättre än de senaste åren. Sork-och lämmelkraschen inträffade visserligen under sommaren men bytestillgången var tydligen tillräcklig ändå.

En del intressanta iakttagelser har gjorts under årens lopp, som kan bidra till ett bättre inventeringsunderlag. Inte förvånande men ändå intressant är att korpfjädrrar är vanligt förekommande vid nästan alla besatta bon. Korpungar är säkert ett viktigt bytesval en viss tid.

Flera par har upp till 6 alternativbon att välja mellan. Mellan ytteralternativen i ett revir har jag uppmätt en sträcka på 6-7 km. Många av dessa bon är belägna i ganska unga tallar med häx-eller s.k. riskvistar. Några av de riktigt gamla bona överges på grund av att dessa bon har blivit för höga och grenar hindrar fortsatt bygge. Att en del av dessa träd dör är inte alls ovanligt.

Våren 2005 var sen och värmen lät vänta på sig. Kyla med regn höll insektslivet borta länge och småfåglar, ripor och skogshöns fick dålig häckningsframgång, visade det sig. Vinterstammen av småvilt hade dock varit god, vilket gynnade örnarnas förmåga att skrida till häckning.

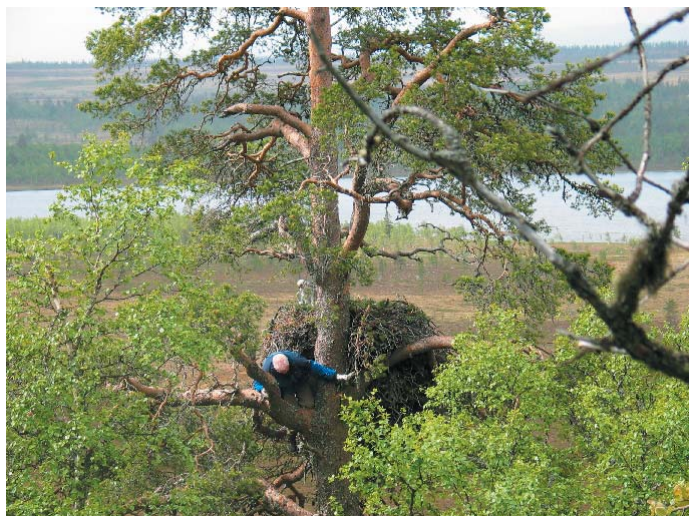
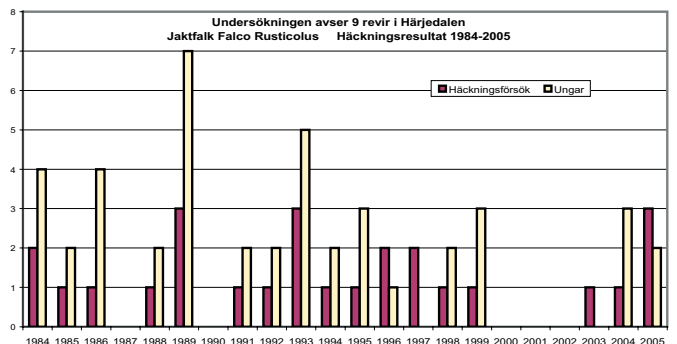
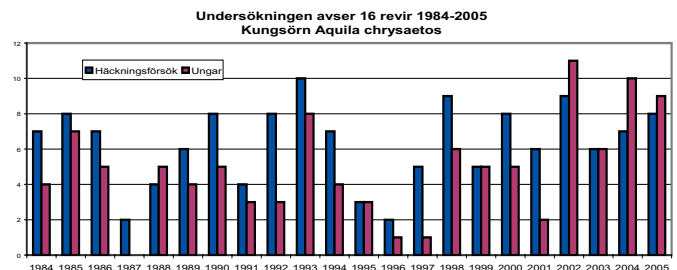
Jaktfalk.

Bland årets tolv inventerade revir finns de nio revir, som jag kunnat följa sedan 1984 årligen. Åren 2000 till 2003, alltså 4 år i sträck, var det tungt att vara inventerare i Härjedalen. Inga ungar alls de åren i dessa nio revir och endast enstaka vuxna falkar iakttagna med undantag av ett häckningsförsök 2003, där dock boet hamnade på snedden och falkarna försvann. Min statistik för härjedalen ljuger delvis då några ”nya revir” har varit framgångsrika och ungar fötts upp årligen. Så är ju fallet med reviret Idun, som sällan har misslyckats. Säsongen 2004 pånyttföddes det gamla Muninreviret och 3 ungar blev flygfärdiga. Frågan ställdes naturligtvis om 2005 nu kunde räkna med ett något bättre utfall med flera lyckosamma försök?

Resultatet för Härjedalen blev tyvärr dystert 2005. En säker häckning där endast 1 unge fanns. Vid ringmärkningen togs ett prov i form av spetsen av mittersta stjärtpennan för senare analys. Intressant var att häckningen genomfördes i

ett före detta korpbo i tall. Spännande att konstatera att detta tydligen kan inträffa men också att det troligen sker ganska sällan. Idunreviret misslyckades av okänd anledning trots att häckningens inledning hade registrerats. Troligen har det s.k. Sunnareviret fått ut 2 ungar, då två juvenila plus en adult fågel sågs den 27 juli. Det här reviret ligger nära norska gränsen, varför det är högst osäkert var de kom ifrån. I ytterligare fyra revir iaktogs falkar men inga säkra häckningar kunde konstateras.

Jag har länge grubblat över vad den s.k. fria småviltjakts införande betytt för jaktfalkens bevarandestatus. Svenska ripforskares påståenden att ripjakten inte har någon allvarlig inverkan på ripstammarna, sant eller osant, så är varje skjutet ripa ett byte mindre för predatorerna. I stora delar av Härjedalens fjällvärld är jakttrycket större än på andra håll. Här tror jag förklaringen finns för jaktfalkens tillbakagång i området.

Koll av kungsörnbo. Foto Bengt Warensjö

Framgångsrik start på dubbelbeckasinprojektet 2004-2005

Peter Carlsson

I månadsskiftet maj-juni 2004 genomfördes ett mycket framgångsrikt dubbelbeckasinprojekt. Sju personer inventerade under en vecka samtliga kända lekar (Storlien, Högåsen, Stråtön och Visjövalen), upptäckte en helt ny lek på Larsvalen samt återupptäckte och dokumenterade ytterligare en stor lek på Skurdalshöjden. Dessutom inventerades ytterligare tre större områden (Vallrun, Hästskotjärnen, Ö Visjövalen) utan att nya lekar hittades.

Dubbelbeckasinen förr och nu

Dubbelbeckasinen häckade för omkring 100 år sedan på våtmarker över hela Sverige, men trängdes i södra Sverige tillbaka av framförallt utdikningar av jordbruksmark. I Baltikum där effektiviseringen av jordbruket inte varit lika prioriterad häckar dubbelbeckasinen fortfarande på våta strandängar längs floder och sjöar. Under vårflyttningen kan man höra spelande dubbelbeckasiner på flera lokaler i södra Sverige, men med största sannolikhet häckar hela den skandinaviska populationen numera endast i den norsk-svenska fjällkedjan. I Sverige är fjällen kring Storlien ett klassisk häckningsområde för denna arenaspelande art, och ett besök vid den välkända leken strax väster om Bånggårdsliftenstoppstation är för många höjdpunkten på en skådarresa till Ånnsjöområdet. Förekomsten av häckande dubbelbeckasin är också ett av de starkaste argumenten för att internationellt klassificera Ånnsjön-Storlien som IBA-område, Important Bird Area.

Hur inventerar vi dubbelbeckasiner?

Dubbelbeckasinen omfattas inte av fågelstationens reguljära inventeringar, eftersom den aktiv på natten, och lekarna ligger utspridda på fjällsidorna. Ett mindre antal lekar har under åren besökts sporadiskt, men ingen systematisk inventering har genomförts i fågelstationens regi.

Försommaren 2001 gjordes därför en första satsning på arten i samarbete med forskare från Uppsala Universitet, och nu tre år senare har vi följt upp denna satsning med ytterligare en riktad inventering. Målet är att hitta samtliga lekar i fjällen närmast Ånnsjön och Storlien för att i framtiden kunna övervaka populationen på ett effektivt sätt.

För att hitta nya lekar studeras först kartor över undersökningsområdet. Från mångåriga studier i Norge vet vi att de flesta lekar återfinns nära trädgränsen. Beckasinerna tycks föredra måttliga sluttningar som kontinuerligt översilas av vatten och har en mosaik av låga buskar och tuvor. Lämpliga biotoper kan till viss del identifieras på de förnämliga vegetationskartor som upprättats över den svenska fjällvärlden. Särskilt intressanta är de punkter som utpekats som .rika växtlokaler., där den ofta kalkhaltiga berggrunden tycks gynna både växter och de dagmaskar som är beckasinernas huvudsakliga föda under spelsäsongen. Kartstudier ger värdefull information, men säger inte allt. Exempelvis ligger den publika leken i Storlien i en annan biotop än den högst prioriterade. Därför låter vi ett inventeringslag om 3-4 personer finkamma utvalda områden under nattens mörkaste timmar. Det är viktigt att ingen punkt passeras på mer än ett par hundra meters håll, eftersom dubbelbeckasinens spelläte är lika svagt som märkligt och inte

hörs längre än så vid goda väderförhållanden.

Bra väder med uppehåll och svaga vindar bidrog till att inventering 2004 blev mycket lyckad, med intensiva spel på kända lekar samt upptäckt av två nya lekar. Sammanlagt noterades ett sextiototal spelande hanar på sex olika lekar.

Mycket snö och få beckasinlekar 2005

Det långsiktiga målet med dubbelbeckasinprojektet är att hitta alla aktiva spelplatser inom fågelstationens undersökningsområde mellan Ånnsjön och Storlien. På grund av den sena snösmältningen 2005 fick planerna för årets beckasinprojekt skrivas om redan i början på inventeringsveckan i månadsskiftet maj-juni. I Storlien sträckte sig det sammanhängande snötäcket långt nedanför trädgränsen, och de tre kända spelplatserna på Skurdalshöjden och Larsvalen var alltså helt täckta av snö. Därmed kunde vi inte heller inventera andra områden i detta högtintressanta fjällmassiv, där vi dock tror att det kan finnas ytterligare dubbelbeckasinlekar. Ett besök gjordes vid den lilla spelplatsen på Stor-Visjövalen, men även där var snötäcket kvar och inga beckasiner kunde hittas.

Inventeringarna inriktades istället mot lägre prioriterade områden i närheten av Storulvån. Försommaren 2001 inventerades sluttningen väster om Storulvåvägen, upp mot Snasahögsmassivet, men trots till synes fin biotop hittades då inga dubbelbeckasiner. I år satsade vi på den östra sidan av dalgången, sluttningen upp mot Bunnerfjällen, där vi redan känner till en lek nära Stråtön. När veckan var slut hade vi gått igenom alla lämpliga områden från Handöl och Täljstensvalen i norr till Tjallingen och Laptentjakke i söder. Även här fanns en hel del snö kvar, och grusvägen från Storulvån till Tjallingen hade nästan varit enklare att gå med skidor på fötterna. Fjällsidorna och lämpliga områden vid trädgränsen var dock mer framtinade, och på Laptentjakkes sydvästsluttning hittade vi till slut en ny beckasinlek med minst sex spelande hanar. Det finns äldre rapporter om dubbelbeckasiner "vid Tjallingen", så leken är kanske inte helt ny, men nu är den i alla fall noggrannt dokumenterad inom fågelstationens verksamhet.

Lekarna ligger högt

Även om alla våra kända lekar tycks vara unika med avseende på biotop och andra yttre miljöfaktorer så börjar vissa tendenser skönjas. De flesta lekar ligger relativt högt, endast leken på Stor-Visjövalen återfinns under 700 möh. Detta indikerar att inventering av våtmarker nedanför trädgränsen har mindre utsikter att hitta nya lekar. De flesta lekar ligger också på torrare områden än väntat. Lokal biotop är ofta svaga sluttningar med omväxlande områden av blöt gräsmark och stora tuviga "öar" med lågt ris eller videsnår. Enstaka träd verkar tolereras, men inte större skogsdungar. Endast blött gräs eller snår verkar inte attraktivt.

Leken vid Tjallingen är den hittills högst belägna leken i Ånnsjön-Storlienområdet, och ligger nära 100 meter högre än genomsnittet på 750 möh. Den lägst belägna leken i

området ligger på ca 660 möh, vilket ger ett intervall på omkring 200 höjdmeter inom vilket man har goda chanser att stöta på spelande dubbelbeckasiner. I en del äldre rapporter från Jämtland talas om lekar på platser som ligger betydligt lägre än 660 möh, ofta i anslutning till gamla fåbodar i björkskogsregionen. Vi har följt upp några av dessa rapporter utan att hitta några beckasiner, så det verkar som att dagens dubbelbeckasiner föredrar högre höjder, ofta precis vid eller strax ovan trädgränsen. Man kan spekulera i att äldre spelplatser på lägre nivå vuxit igen, men vi behöver mer information för att kunna svara på denna fråga. Rapporter om aktiva jämtländska dubbelbeckasinlekar nedan trädgränsen vore därför särskilt intressanta!

Den nyupptäckta leken vid Tjallingen är intressant ur ytterligare ett perspektiv. Positionen stämmer mycket väl överens med en markering på vegetationskartan som indikerar en särskilt rik växtlokal. Det tycks finnas ett starkt samband mellan rika växtlokaler och förekomst av beckasinlekar, och troligen har detta med berggrunden att göra.

Dubbelbeckasinernas spel är intensivt och fåglarna behöver god tillgång på energirik mat. Kalkhaltig och därmed basisk jordmån är bra både för rara fjällväxter och för dagmaskar, och de senare är dubbelbeckasinernas favoritföda under lekperioden.

Med varje ny lek som registreras ökas vår kunskap om var dubbelbeckasinen placerar sina lekar, och den kunskapen är värdefull när vi letar igenom nya områden. Inventering av nya fjällsidor är arbetskrävande då området måste finkammas och ingen punkt bör passeras på mer än ett par-tre hundra meters håll. Med ökad kunskap om var beckasinerna trivs kan vi lättare prioritera vilka områden som ska genomsökas, och förhoppningsvis öka chanserna att hitta nya spelplatser. Den dag vi tror att vi har hittat samtliga lekar inom undersökningsområdet kan dubbelbeckasinpopulationen lättare följas genom mindre arbetskrävande punkträkningar på varje lek.

Ringmärkning talar för ortstrohet

Efter årets säsong känner vi till sju lekar inom fågelstationens undersökningsområde, samt två lekar på Åreskutan. Med flera kända lekar, ibland så nära varandra som en kilometer, kan man fråga sig hur stationära beckasinerna är under spelsäsongen (mitten av maj - början av juli).

Händer det att en del hanar provar lyckan på nya lekar varje natt, eller stannar alla hanar kvar på den lek där de börjat spela? Händer det att honor flyttar mellan olika lekar för att hitta en riktigt bra hane att para sig med? Ett sätt att besvara dessa och liknande frågor är att ringmärka en del individer på några lekar. Erfarenheter från mångåriga studier i norska fjäll visar att tillfälliga störningar i samband med ringmärkning tolereras väl av dubbelbeckasinen, varför vi har vågat prova nätfångst och ringmärkning också här. Eftersom snöläget inte tillät inventering i planerad omfattning kunde mer tid läggas på nätfångst, och resultatet blev 20 nymärkta och två kontrollerade individer. De sistnämnda var märkta på samma lek 2001 vilket tyder på en viss grad av ortstrohet hos dubbelbeckasinen. En av de kontrollerade hanarna bestämdes redan då till minst treåring, vilket gör att den i nu var hela sju år eller äldre.

GPS-mottagare oundgänglig

Redan under fältarbetet 2004 hade vi tillgång till en GPS-mot-

tagare av enkel modell (inga kartor, endast textinformation). Erfarenheten av detta hjälpmedel är mycket goda. Det mest grundläggande användningsområdet för tekniken är exakt positionsbestämning av kända och nyupptäckta lekar, vilket underlättar vid framtida återbesök. Minst lika värdefull är den orienteringshjälp som tekniken erbjuder när inventeraren rör sig över stora öppna ytor, ofta med begränsade möjligheter till noggrann orientering. En önskan är att kommande säsong kunna utrusta samtliga inventerare med en mottagare där individuella rutter programmerats in.

Förhoppningen är att inventeringsområdet ska genomsökas med större precision, oberoende av inventerarnas orienteringsskicklighet. Kvaliteten på inventeringen ökar också genom att man kan dokumentera exakt vilken rutt som följdes och därmed beräkna hur stor yta som inventerats.

Dubbelbeckasinens spel hörs vid goda förhållanden endast 2-300 meter, varför det är viktigt att ingen punkt i inventeringsområdet förbigås på större avstånd. Samtidigt är det önskvärt att maximera avståndet mellan inventerarna för att täcka ett så stort område som möjligt.

Det är i skrivande stund inte många månader kvar till nästa dubbelbeckasinvecka, och vi ser fram emot en mer normal snösmältning som ger oss möjlighet att inventera de högprioriterade områdena norr om Storlien. Fjället ser intressant ut både på kartan och i verkligheten, och chanserna bedöms vara goda att hitta ytterligare lekar i detta område.

Planer för framtiden

Ännu finns många intressanta områden kvar att inventera, både i Storlien och i Ånnsjöfjällen. Vi hoppas kunna fortsätta satsningen på dubbelbeckasin under ytterligare ett par säsonger för att få en så god bild som möjligt av förekomsten i västra Jämtland. Alla observationer av dubbelbeckasiner i hela Jämtland är av intresse för projektet, och du kan hjälpa till både genom att rapportera dina obsar och genom att delta i kommande inventeringar.

"Tack till Gunnar Andersson, Stina Dahlbom, Hanna Eriksson, Jan T Hendriksma, Ulf Norenus, Anna Reuleaux Johan Råghall och David Skantz för väl utfört fältarbete, samt till Lennart Andersson och Anders Tengelin för assistans vid nätfångst.

Tack till Benny Paulsson för uppgifter om dubbelbeckasiner på Åreskutan.

Tack också till Annette Strand och Thomas Svensson för rapporter om enstaka dubbelbeckasiner observerade på dagtid. Projektet erhöll ekonomiskt stöd från Stiftelsen Alvins fond både under 2004 och 2005.

Peter Carlsson, PhD

Dept Biochemistry, Kern lab Brandeis University, Waltham, MA

I

Faktaruta

Dubbelbeckasinen är en av Sveriges fyra arenaspelande fågelarter. Alla kan faktiskt ses och höras runt Ånnsjön, ibland inom ett och samma försommardygn! Vet du vilka de andra tre arterna är?

Ett besök vid dubbelbeckasinernas spel en ljus försommarnatt är en fantastisk upplevelse! Har du vägarna förbi Storlien i juni rekommenderar jag varmt en nattlig promenad upp på fjället längs Bånggårdsliften som börjar precis bakom högfjällshotellet. Du kan gå i liftgatan, eller leta reda på .blomsterstigen. som vindlar sig fram och tillbaka under liften för en något skönare promenad. Strax innan liftens toppstation viker du av upp mot vänster, och efter 2-300 meter bör du kunna höra det mycket speciella bubblande och visslande spellätet. Gå försiktigt i ljudets riktning och spana med kikaren mellan videsnåren, så får du snart syn på blänket av de vita stjärtpennorna här och var mellan buskar och tuvor. Spelet är som intensivast mellan 23 och 02, men redan vid niotiden kan man höra de första ansatserna. För att andra skådare ska kunna dela din upplevelse vid en ostörd lek gäller att visa stor hänsyn och stanna åtminstone något femtiotal meter från leken. Mycket nöje!

--

TACK alla ni som hjälpt till på olika sätt med årets undersökningar vid Ånnsjöns fågelstation!

Förutom de som deltog i dubbelbeckasinprojektet har följande personer medverkat i inventeringar eller ringmärkning: Ingvar och Tobias Alkemar, Aron Andersson, Nils Arvidsson, Stefan Bergman, Simon Burgermeister, Tom Cammaer, Peter Carlsson, Kent Elofsson, Hanna Eriksson, Lars Falkdalen-Lindahl, Lars Gerre, Caroline Greiser, Linus Hedh, Jan Hendriksmaa, Siri Holmberg, Bertil Johansson och Tomas W, Eva Jonsson, Mikael Jönsson, Peter Keil, Göran Knutsson, Gunbritt Linderholm, Elisabeth Marklund, Andreas Molin, Niklas, Hanna Nydegger, Alan Old, Arne och Carin Persson, Bertil och Gun Roos, Daniel Roos och Nina, Johan Råghall, Pallieter de Smedt, Anette Strand, Dan Önnestig.

Sannolikt har jag glömt några följelsagare och tillfälliga besökare, vars namn inte kommit med i något protokoll. Tack ni också!

Stort TACK också till våra ekonomiska bidragsgivare!:

Utan er hade vi inte haft någonstans att bo, inga nät att fånga fåglar med och inte hade vi kunnat trycka den årsrapport som du nu håller i din hand

Länsstyrelsen i Jämtlands län

Alvins fond

Medlemmarna i Föreningen Ånnsjöns fågelstation

Sveriges Ornitologiska Förening genom Lindbergs fond

Ånnsjöns fågelstation 63.16N 12.27E

Ideellt forskningsarbete

Ånnsjöns fågelstation är en ideell förening för forskning om fåglar i Jämtlands fjällområden.

Alla intresserade välkomna

Vi inbjuder alla fågelintresserade att delta i arbetet som inventare, ringmärkare eller assistenter utifrån tidigare kunskaper och erfarenheter. Assistenten, som behövs både under inventeringsperioden och ringmärkningen behöver ingen tidigare vana under förutsättning att kompetent handledare finns. Allt arbete är ideellt.

Bekvämt boende i Handöl

Vi kan erbjuda deltagarna gratis boende på vår fågelstation i Handöl. Här finns fyra tvåbäddsrum och ett fullt utrustat modernt kök och moderna hygienutrymmen. Det går också alldeles utmärkt att delta i verksamheten för den som ordnar boende på annat sätt.

Stimulerande arbete för alla åldrar

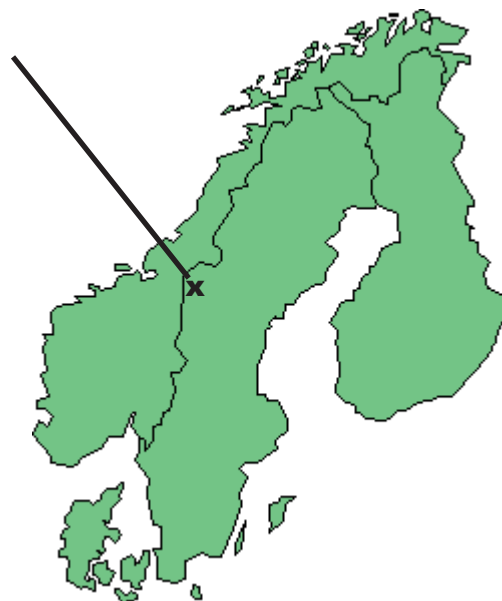
Vi har ingen åldersgräns och yngre personer som ännu inte är mogna att ta eget ansvar som medarbetare, är välkomna i förälders sällskap, i mån av plats.

Vi förutsätter att du kan stanna minst en vecka, men andra tidsperioder kan diskuteras. Fågelstationen ligger i Handöl, 7 km från järnvägsstationen i Enafors, som har nästan dagliga förbindelser med flertalet större städer i södra Sverige.

Vi ser fågelstationsarbetet som ett sätt att utveckla sitt fågelintresse under socialt trivsamma former samtidigt som ett värdefullt arbete utträttas. Vi har regelmässigt deltagare från flera olika länder och det är en klar fördel, men inte ett krav, att kunna kommunicera på engelska!

Om du är intresserad av att delta i verksamheten, kontakta undertecknad för närmare information. Säsongen sträcker sig från början av juni till början av september. Inventeringsperioden pågår från juni till början av juli och ringmärkningsverksamheten från slutet av juni till början av september.

Våra stående projekt är ringmärkning, holkprojekt, dubbelbeckasininventering och flera olika inventeringsprojekt i våtmarker, fjäll och skogsmiljöer.

Ånnsjön Bird Observatory

Ånnsjön Bird Observatory is situated in middle Sweden in the mountain region near the norwegian border, not far from Trondheim, Norway. Ånnsjön is well known as a breeding area for many wetland and mountain species as *Golden Plover*, *Whimbrel*, *Ruff*, *Red-necked Phalarope*, *Dunlin*, *Broad-billed Sandpiper*, *Red throated* and *Black throated Diver*, *Bluethroat*, *Willow Grouse*, *Ptarmigan*, *Dotterel*, *Long-tailed Skua*, *Golden Eagle* and *Gyr Falcon*.

Welcome to participate

The observatory is run by the regional amateur ornithologists society. We welcome voluntaries to participate in the work at the observatory during the different periods of activity.

Some practical information

We have an observatory building in Handöl, a small village just west of lake Ånnsjön. There are eight beds in the hut. You can buy your own food and make the cooking together with the other members of the staff.

The area is very popular among tourists from all over Europe. The village is famous for its soap stone factory and a high waterfall.

If you are interested to participate in the work at the observatory you are welcome to contact us. During June the main activity is different kinds of census projects and the bird ringing period is from end of June to beginning of September. You are welcome to write, phone or email for further information.

Welcome to Ånnsjön!

Ånnsjöns fågelstation - Annsjon Bird Observatory

c/o Thomas Holmberg, Rödön 1824, 83591 Krokom, Sweden

tel +46 (0)63 34240

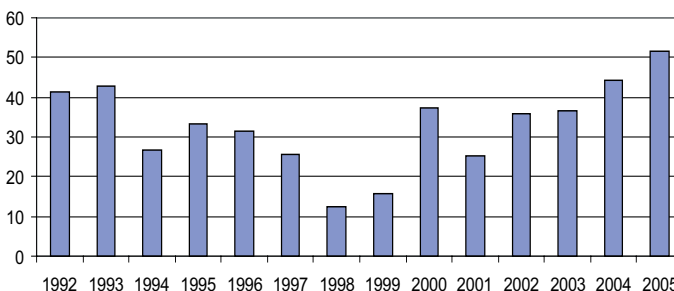
info@annsjon.com

www.annsjon.com

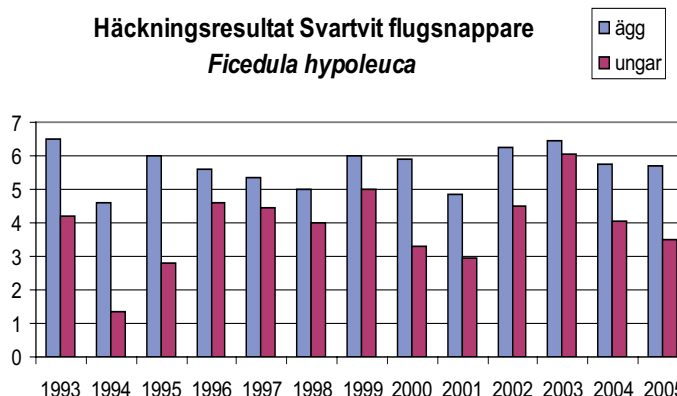
Småfågelholkarna

Beläggningen i flugsnapparholkarna har fortsatt att öka, och det har den gjort stadigt sedan 2001. Årets siffra på drygt 50% av holkarna bebodda av svartvit flugsnappare är den högsta någonsin. Tittar man på häckningsresultatet är det inte lika lysande. Kullstorleken har genomsnittligt sjunkit något och ligger år på 5,7 jämfört med strax över 6 både 2002 och 2003. Ser man till antalet stora ungar per ungar per påbörjad häckning är förändringen ännu tydligare. Den siffran har sjunkit till 3,5 vilket är en mycket låg siffra. Här ingår att många häckningar har misslyckats helt och alltså producerat 0 ungar. Som vanligt synes det vara vädret i början av säsongen som bestämmer resultatet. I år var det kallt i juni, vilket är en sannolik orsak till att många häckningar misslyckades. Flugsnapparen klarar helt enkelt inte att hitta tillräckligt mycket mat under kalla dagar, vilket leder till att kullen överges, men oftast är det då bara ägg. Visseligen kan dödligheten bli hög också i kullar som är kläckta men några ungar brukar alltid klara sig.

Häckningar Svartvit flugsnappare *Ficedula hypoleuca* i %

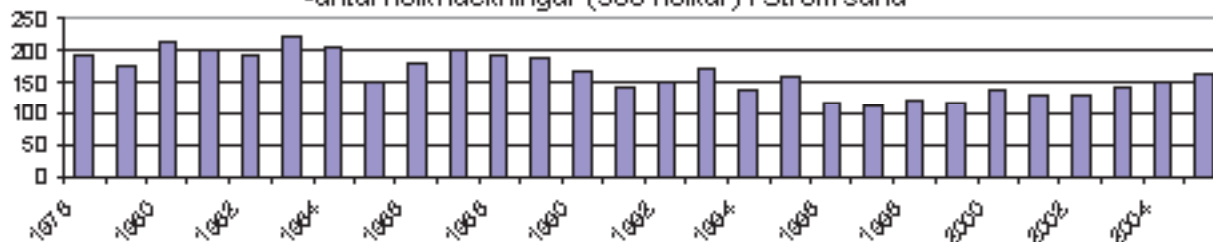
Häckningsresultat Svartvit flugsnappare
Ficedula hypoleuca

Holkprojektet i Strömsund

I norra Jämtland pågår ända sedan 1978 ett långsiktigt holkprojekt som drivs av Nils Sjöberg. Hela 300 holkar kollar han årligen. Hans resultat ger möjligheter till intressanta jämförelser med Ånnsjömaterial. Andelen holkar bebodda av flugsnappare är ungefär densamma, drygt 50%. Trenden är densamma som hos oss, på väg uppåt sedan slutet av 1990-talet. Nils Sjöberg har också relativt många talgoxhäckningar - knappt 30% - en art som är rätt fåtalig i Handöl. Det kanske mest intressanta i år är tre häckningar av göktyta - de första på 28 år. Tyvärr förstördes en av dem av mården, men två lyckades. Också rödstjärt är en art som ökat i det kängre perspektivet. Från att ha varit en sporadisk hcäkfågel i holkarna, häckar nu mellan 2 och 9 par årligen sedan bötjan på 1990-talet.

Svartvit flugsnappare *Ficedula hypoleuca*
-antal holkhäckningar (300 holkar) i Strömsund

Vädret 2005

Medeltemperaturen i maj var den lägsta sedan 1997. Både juni 2004 och 2005 hade en medeltemperatur under 8 grader - det har inte hänt sedan 93-94 att två år efter varann haft så låg medeltemperatur. Dessutom var det inte mindre än 4 frostnätter under juni 2005, det mesta någonsin under de 11 år som vi har tillgång till sådan statistik. Det har sålunda varit ogynnsamma förhållanden två år i rad och helt enligt tidigare erfarenheter har det en påtaglig effekt på fågellivet. Snösmältningen var också sen, vilket inte minst dubbelbeckasininventerarna drabbades av. Flera spelplatser låg helt under snö i månadsskiftet maj-juni. En mera genomgående trend tycks vara en stigande apriltemperatur. Sedan 1997 ser man en tendens till gradvis stigande medeltemperatur i april.

